

NORMALIZAČNÁ „OČISTA“ VELITEĽSKÉHO ZBORU ČSLA V ROKOCH 1968 – 1971

ALEX MASKALÍK

MASKALÍK, Alex: Normalisation “Cleansing” of the ČSLA Command in 1968 – 1971. *Vojenská história*, 1, 18, 2014, pp 122-139, Bratislava.

Intention of the published material is to approach the political consolidation of Czechoslovak People’s Army (ČSLA) in 1968 – 1971, whereas not only the reinforcement of its party unity was in question, but also the necessary cleansing from the “active representatives of the right-wing opportunist and antisocialist opinions”, similarly as after February 1948. From the Communist Party of Czechoslovakia (KSČ) leadership’s point of view, it was essential to evaluate the Command as a whole, at the level of individual ranks and experts as well as in terms of strengths and weaknesses of individuals. As a result, all the “unstable and fluctuating ones, not proving the necessary class-political and international attitudes authorizing them to remain the lines of Command” had to leave.

Military History. Czechoslovakia. Normalisation Period in the Army. Y. 1968-1971.

Jedným z kľúčových cieľov normalizácie Československej ľudovej armády sa stalo obnovenie záruky spoľahlivého plnenia jej vonkajšej a vnútornej funkcie. Stranícke pléna z novembra 1968 a mája 1969 síce už mali mať podľa normalizačných hodnotení podporu väčšiny jej príslušníkov, napriek tomu bolo jasné, že nedávnu minulosť nebude možné len tak zamiesť pod koberec.¹ Na program dňa prichádzala politická konsolidácia ČSLA, pričom nešlo len o posilnenie jej straníckej jednoty, ale podobne ako po februári 1948 aj o jej nevyhnutnú očistu od „*aktivních nositelů pravicově oportunistických a antisocialistických názorů*“.² Z pohľadu vedenia KSČ bolo zásadným vyhodnotením veliteľského zboru ako celku, a to tak na jednotlivých stupňoch a v odbornostiach, ako aj z hľadiska predností

¹ Závěry správy Hlavné správy vojenskej kontrarozvedky Ministerstva vnútra o bezpečnostnej situácii a politických pomeroch v ČSLA z apríla 1969 boli v tomto smere jasné: „*situace na vyšších štábech je relativně nejkonsolidovanější a že převážná část velitelského sboru ČSLA stojí na pozicích podporujících současnou politiku a opatření stranických a vládních orgánů [...] Přes uvedené pozitivní rysy nelze pominout skutečnost, že v ČSLA objektivně existuje řada příslušníků velitelského sboru na všech stupních velení, stojících na protisovětských a protisocialistických pozicích a zaujímajících v některých případech i otevřený nesouhlas se zásadními stranickými a vládními usneseními*“. Archiv Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky (AÚSD AV ČR) Praha, f. Sbíрка Komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967 – 1970, B-163, *Zpráva vojenské kontrarozvědky o bezpečnostní situaci a politických poměrech v Československé lidové armádě* (xerokopie strojopisu). K publikovanému textu predmetnej správy pozri: BENČÍK, A. – PAULÍK, J. – PECKA, J. *Vojenské otázky československé reformy 1967 – 1970. 2. svazek: Srpen 1968 – květen 1971*. Brno – Praha 1999, s. 212-214. ISBN 8085270951.

² Agentúra personalistiky Ministerstva obrany Českej republiky (ďalej len AP MO ČR) Praha (bývalé Ředitelství personální podpory MO ČR), f. Kádrová správa 1971, sign. 1141/3, *Zpráva o vyhodnocení očisty velitelského sboru ČSLA*.

a slabých stránok jednotlivcov.³ Odísť mali všetci „*nepevní a kolísaví, kteří při první náročné zkoušce neprokázali potřebné třídně politické a internacionální postoje, které by je oprávněovaly nadále setrvat v řadách velitelského sboru*“.⁴ V nenávisnej protisovietskej atmosfére Moskva striktno požadovala izolovať všetkých, ktorí realizovali protisovietsku činnosť, nerefletovali ako základné kritériá „leninské princípy výstavby ozbrojených síl“, príslušnosť k východnému bloku a neporušiteľnosť československo-sovietskeho spojenectva a priateľstva.⁵ Obzvlášť nekompromisne sa pristupovalo k funkcionárom s vyššou velitelskou právomocou, ktorých iniciatívne konanie podľa predstáv stranického vedenia nielenže nezodpovedalo „*požadavkům kladeným na vedoucí funkcionáře generálního štábu v tak složité situaci*“, ale malo trestno-právny charakter, a to z vážneho dôvodu „rozkolísania armády, narušenia jej interpersonálnych vzťahov a vytvorenia nezdravej atmosféry v nej“.⁶

³ Ideové, morálne a psychické hodnoty príslušníkov ČSLA, ktoré mali mať „*podstatný a určující vliv na ideově-politickou orientaci a semknutost, vnitřní jednotu, pevnost i politickou akceschopnost a spolehlivost*“ sa stali predmetom komplexného rozboru morálnopolitických kvalít ČSLA. Jeho realizáciou bola poverená komisia, ktorú viedol generálny inšpektor genplk. M. Šmoldas. Rozbor „preukázal“ dôveru vojakov ku KSČ. AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1969, sign. 920/3, **Rozbor morálně-politického stavu příslušníků ČSLA**.

⁴ Zmyslom „očistných“ kádrových opatrení malo byť „*vytvoření skutečné monolitnosti velitelského sboru, posílení jeho komunistického přesvědčení a vytváření podmínek pro důvěru a jistotu, pro klidnou a rozvážnou činnost*“. Z pohľadu stranického vedenia KSČ pritom nemalo ísť o „*jakoukoliv jednotu, ale o jednotu, kterou neotřesou politické nezdary a problémy a která nebude poplatná náhodilostem a bude plně v souladu s třídně-politickým posláním armády socialistického státu*“. AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1969, sign. 8, **Některé poznámky k přístupu k řešení těch kádřů, které neobstály ve složité politické situaci** (prepis citovaného dokumentu sa nachádza v prílohe tejto materiálovej štúdie). V analýze kádrovej politiky v čs. ľudovej armáde po XIII. zjazde KSČ roku 1966 zo začiatku januára 1970 bolo za najtragickejší dôsledok pojanuárového vývoja v oblasti kádrovej výstavby čs. ľudovej armády považované „*naprosté rozkolísání základních politických hodnot ve vědomí velitelského sboru*“. Súčasne bolo zdôrazňované, že „*část velitelského sboru a zejména příslušníků štábů, politického aparátu, vědecké fronty i řídicích kádřů podlehla pravcovým názorům a pravcovému oportunizmu a někteří se za ně i výrazně angažovali ... další značná část velitelského sboru velmi silně kolísala, nedovedla se správně marxisticky orientovat a byla pravcovými silami velmi silně a lehce ovlivněná a také ovlivněná ... velitelský sbor s těmito názory a pod vlivem a vedením řady kolísajících funkcionářů nebyl schopen v období srpna 1968 (a čím dále tím méně) jednotně, organizovaně a s politickým přesvědčením zasáhnout proti kontrarevoluci ... v některých případech bylo naopak realně nebezpečí, že se jeho část přidá na stranu kontrarevoluce*“. Vojenský ústredný archív – Vojenský historický archív (ďalej len VÚA – VHA) Praha, f. Kádrová správa MNO 1970, karton 177, inv.č. 571, **Analýza vývoje kádrové politiky a provádění kádrové práce s vojáky z povolání v Čs. lidové armádě po XIII. sjezdu KSČ**.

⁵ Striktné zohľadňovanie záujmov a názorov „východného spojenca“ sa premietalo v povyšovanom i ustanovovanom procese najvyšších armádných funkcionárov. A hoci sa Kremel' všemožne usiloval, aby jeho odporúčania nevyznievali direktívne a boli chápané skôr ako „*prátelská sdělení*“, v prípadoch, na ktorých mu obzvlášť záležalo, neváhal stavať svoje požiadavky kategoricky.

⁶ AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1970, sign. 15. Medzi prvých vysokých dôstojníkov československej ľudovej armády, postihnutých v období nastupujúcej normalizácie za svoj nesúhlas s inváziou a následnou okupáciou Československa vojskami 5 krajín Varšavskej zmluvy stratou funkcie a neskorším ukončením kariéry, patrili napr. genmjr. Oldřich Burda (v rokoch 1960 – 1968 náčelník Spravodajskej správy Generálneho štábu), genpor. Václav Prchlík (v rokoch 1955 – 1968 náčelník Hlavnej politickej správy MNO a v roku 1968 vedúci Oddelenia štátnej administratívy ÚV KSČ), genpor. Václav Vitanovský (v rokoch 1966 – 1968 zástupca náčelníka GŠ pre rozvoj velenia), genmjr. Stanislav Procházka (v rokoch 1964 – 1968 veliteľ 1. armády, resp. Západného vojenského okruhu), genmjr. genpor. Jozef Kúkel (v rokoch 1961 – 1969 veliteľ 10. leteckej armády), genpor. Oldřich Štangel (v rokoch 1968 – 1969 náčelník Hlavnej správy letectva a vojsk protivzdušnej obrany štátu MNO), genmjr. Jaroslav Frýbert (v rokoch 1961 – 1969 náčelník Politickej správy 1. armády, resp. Západného vojenského okruhu), genmjr. Karel Peprný (v rokoch 1966 – 1969 veliteľ Pohraničnej stráže MNO), genmjr. Jan Voštera (v rokoch 1966 – 1969 náčelník Operačnej správy GŠ). Ich osudy v roku 1970 zdieľali aj ďalší generáli ČSLA: genmjr. Jirí Štika (v rokoch 1967 – 1969 náčelník štábu 7. armády protivzdušnej obrany štátu, v rokoch 1969 – 1970 náčelník zásobovacej základne Správy letectva a protivzdušnej obrany štátu MNO), genmjr. Miroslav Hemala (v rokoch 1965 – 1970 náčelník zdravotníckej služby MNO), genmjr. Zdeněk Kamenický (v rokoch 1961 – 1970 veliteľ 7. armády protivzdušnej obrany štátu), genmjr. Vladimír Pícek (v rokoch 1968 – 1969 zástupca náčelníka Operačnej správy GŠ pre veci operačné a v rokoch 1969 – 1970 náčelník Operačnej správy GŠ). In BENČÍK, A. – PAULÍK, J. – PECKA, J.

Tvrde kádrové opatrenia, prijímané urýchlene v snahe demonštrovať lojalitu voči Sovietskemu zväzu, odzrkadľovali strach a bezradnosť čs. najvyšších armádnych kruhov pri ich naplňaní. Z niektorých hľadísk samotné vedenie KSČ vnímalo situáciu ako zložitejšiu a citlivejšiu, než tú z prelomu 40. a 50. rokov, nakoľko sa teraz malo zväčša rozhodovať o členoch strany, ktorí dlhodobo pracovali v podmienkach výstavby socializmu, boli vychovaní v socialistickom duchu a uznávali vedúcu úlohu strany.⁷ Náprava „chýb ľudí“ (ako bolo deklarované) predstavovala v tomto smere celý súbor represívnych, resp. reštriktívnych opatrení (prepustenie, zníženie vo funkcii, nepovýšenie), ako aj opatrení výchovných.⁸ Nákladná príprava vojakov z povolania a snaha udržať (poddimezovaných) naplnenosť dôstojníckeho a práporčíckeho zboru pri pretrvávajúcich ťažkostiach pri ich doplňovaní však nakoniec viedli k istej umiernenosti a rezervovanosti pri vyvodzovaní následkov. Očista veliteľského zboru tak nemala mať vyhranený rámec ako na prelome 40. a 50. rokov, kde sa permanentné obavy predstaviteľov KSČ z ohrozenia mocenského monopolu odzrkadlili na nevyberavom stupni i forme jej realizácie.⁹ Z tohto pohľadu bolo predchádzanie „zrkadlovej politiky“ (v ktorej sa vylúčenie zo strany rovnalo odchodu z armády) evidentné. Z armády museli odísť tí, u ktorých bolo „previnenie“ obzvlášť závažné a zníženie vo funkcii, zmrazenie ďalšieho hodnostného a funkčného postupu, resp. zabránenie koncentracii „problémových dôstojníkov“ na jednotlivých stupňoch velenia, mali byť dostačujúcimi kádrovými opatreniami.¹⁰ Na realizácii očisty sa aktívne podieľali orgány vojenskej kontrarozvedky, ktoré čs. veleniu poskytli poznatky o postojoch a názoroch príslušníkov ČSLA v rokoch 1968 – 1969.

Proces kádrovej konsolidácie ČSLA a prehodnocovania politickej spôsobilosti a služobného zaradenia vojakov z povolania z hľadiska ich činnosti, názorov a postojov z rokov 1968 – 1969 sa uskutočňoval etapovite a v úzkej závislosti od vývoja politickej situácie v strane i spoločnosti. V ČSLA sa začal po aprílovom pléne ÚV KSČ v roku 1969 a jeho postup bol poznamenaný eminentnou snahou vedenia KSČ demonštrovať pred sovietskymi patrónmi plnú kontrolu nad kľúčovým mocenským nástrojom. Obsahový i časový rámec očisty vytvorilo až uznesenie Predsedníctva ÚV KSČ k pohovoru o výmene členských legitímácií z januára 1970, stanovujúce politické kritériá pre hodnotenie postojov a činnosti všet-

Vojenské otázky československé reformy 1967 – 1970. 2. svazek: Srpen 1968 – květen 1971. Brno – Praha 1999, s. 59-63. ISBN 8085270951. Pozri taktiež: MASKALÍK, A. Kauzy generálov Jiřího Štíku a Oldřicha Burdu v kontexte invázie vojsk Varšavskej zmluvy do Československa v auguste 1968. In *Vojenská historie*, roč. 17, 2013, č. 4, s. 124-138. ISSN 1335-3314.

⁷ AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1969, sign. 8, *Některé poznámky k přístupu k řešení těch kádrů, které neobstály ve složité politické situaci.*

⁸ AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1969, sign. 920/3, *Rozbor morálně-politického stavu příslušníků ČSLA.*

⁹ Zaujímavé porovnanie metód a výsledkov sovietaizácie československej armády z 50. rokov (spojenej s inštaláciou socializmu sovietskeho modelu v Československu), a tej zo 70. rokov (spojenej s reinštaláciou modelu, umocnenou prítomnosťou okupačných vojsk v Československu) urobil Sylvestr Chrástil. Podľa autora boli základné ciele „režimové restrukturalizácie armády“ v uvedených obdobiach vrátane podoby, postavenia a úloh čs. armády v podstate totožné a síce vytvorenie armády komunistického totalitného režimu, resp. armády nového, socialitického typu. Rozdiel bolo možné vidieť „predevším v míře, respektive v rozsahu zadaného úkolu – zatímco v padesátých letech šlo o zcela nové vytvoření armády nového typu, o dvacet let později pouze o její obnovení“. Pozri: CHRÁSTIL, S. *Resovětžace československé společnosti a armády v sedmdesátých letech.* In Sborník VA Brno, řada C-D, 2004, č. 3, zvláštní číslo, s. 151-159.

¹⁰ AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1969, sign. 8, *Některé poznámky k přístupu k řešení těch kádrů, které neobstály ve složité politické situaci.* Zo všetkých sfér čs. spoločnosti bola však normalizačná „očista“ najrazantnejšie realizovaná práve v armáde. K očiste, resp. čistkám, ako fenoménu čs. komunistického totalitného režimu všeobecne, vyšli v poslednom období viaceré zaujímavé práce. Za všetky spomeňme: ČERNÁ, M. – CUHRA, J. a kol. *Prověřky a jejich místo v komunistickém vládnutí Československa 1948-1989.* Praha 2012, ISBN 978-80-7285-157-7; CUHRA, J. – ČERNÁ, M. *KSČ a její pozice v rámci kádrového systému komunistického Československa. In Český a slovenský komunismus (1921-2011).* (Eds. Kocián, J., Kalous, J.). ISBN 978-85-7285-156-0.

kých komunistov v období 1968 – 1969 i konkrétny prístup k očiste strany.¹¹ Veliteľský zbor prechádzal čiastkovými politickými previerkami prakticky od augusta 1968 (okrem pohovorov k výmene stranických legitímácií prebiehalo priebežné hodnotenie, potvrdzovanie vo funkciách a prehodnocovanie nomenklatúrnych kádrov), a tie v roku 1971 prerástli do komplexnej triedno-politickej previerky všetkých generálov, dôstojníkov a praporčikov z povolania.

Z hľadiska definovania charakteru celého procesu malo zásadný význam plénum ÚV KSČ zo septembra 1969, po ktorom nastalo oživenie politickej a ideologickej činnosti v armáde i diferenciacii v odhaľovaní „pravícovo-oportunistických“ javov a ich nositeľov v nej.¹² Právny rámec prevedenia samotnej očisty vytváral *Zákon o některých změnách v služebních poměrech vojáků z povolání* (č. 59/1969 Zb.). Do platnosti vstúpil 1. júla 1969 a vo svojich ustanoveniach menil a dopĺňal *Zákon o některých služebních poměrech vojáků* (č. 76/1959 Zb.) z roku 1960. V § 26, 31 a 33 stanovoval práva a povinnosti vojenskej správy i vojakov z povolania pri ich prepúšťaní zo služobného pomeru i podmienky, za akých sa má realizovať. Samotné návrhy mala posudzovať špeciálna komisia zriadená ministrom národnej obrany. Na zabezpečenie realizácie zákona bol vydaný doplnok k predpisu Kádr-1-1 *Základní ustanovení o průběhu služby vojáků z povolání Čs. lidové armády* (ktorý v nadväznosti na ustanovenia citovaného zákona riešil zásady a postup pri prepúšťaní) a predpis Fin-6-2 *Poskytování příspěvku za službu, platového vyrovnání a odchodného* (stanovujúci finančné náležitosti prepúšťania).¹³ Právnu istotu vojakov z povolania v súvislosti s predčasným ukončením služobnej kariéry a ich následným zaraďovaním v civile zabezpečovali *Směrnice pro umístování propouštěných vojáků z povolání, příslušníků ozbrojených bezpečnostních sborů a příslušníků Sboru nápravné výchovy a jejich přípravu pro zvolené občanské povolání*, ktoré definovali výstupové podmienky (príspevok za službu, platové vyrovnanie, odchodné).¹⁴

Pre cieľavedomý a dôsledný postup pri realizácii očisty v podmienkach ČSLA prijalo MNO súbor opatrení.¹⁵ Z nich najzávažnejšie sa ukázali byť Rozkaz MNO č. 3 z 9. apríla 1969 (postihujúci všetkých predstaviteľov „pravícových a protisocialistických síl“, ktorí sa v noci z 28. na 29. marca 1969 priamo či nepriamo podieľali na protisovietskych provokáciách a svojim konaním rozvracali čs. armádu a narušovali vzťah k Sovietskemu zväzu),¹⁶

¹¹ Okrem toho 9.10.1970 schválilo Predsedníctvo ÚV KSČ *Směrnice k odnímání řádů, státních vyznamenání a čestných titulů* a uznesením č. 231 uložilo vykonať previerku nositeľov štátnych vyznamenaní. Konkrétne návrhy na odňatie hodností generála a vyznamenaní, resp. čs. rádov a štátnych vyznamenaní, u vojakov z povolania prepustených z armády, boli po prerokovaní v Kolégiu ministra národnej obrany predložené 30. apríla, resp. 8. júna 1971 Predsedníctvu ÚV KSČ. V obavách predtým, aby tieto kádrové rozhodnutia nevyvolali v období priprav volieb do zastupiteľských úradov nevhodnú politickú klímu, však minister národnej obrany rozhodol 31.8.1971 dokončiť riešenie návrhov až v roku 1972. AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1972, sign. 1547/23, *Zpráva pro soudruha ministra národní obrany o plnění vládního usnesení číslo 231 z ve věci odnímání řádů a státních vyznamenání, odnímání generálských a důstojnických hodností*.

¹² AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1970, sign. 236, Informační zpráva o současném stavu konsolidace a úrovni kádrového zabezpečení ČSLA a o hlavních úkolech kádrové práce s vojáký z povolání v roce 1971 (identický dokument pozri tiež VÚA – VHA Praha, f. Hlavní politická správa MNO 1970, karton 177, inv. č. 576, sign. 12/1-27).

¹³ VÚA – VHA Praha, f. Kádrová správa MNO 1969, karton 52, inv.č. 181, sign. 12/1-22, *Zpráva pro ministra národní obrany*.

¹⁴ AP MO ČR Praha, Předpisy, normy a směrnice průběhu vojenské služby vojáků z povolání ČSLA.

¹⁵ AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1970, sign. 468, Plán opatření MNO k zabezpečení realizační směrnice květnového a červnového pléna ÚV KSČ.

¹⁶ K účasti vojakov základnej služby a povolania na týchto „provokáciách“ pozri: VÚA – VHA Praha, f. Hlavní politická správa MNO 1970, karton 113, inv. č. 286, sign. 2/5-1, Informace o účasti příslušníků ČSLA na demonstracích narušujících konsolidační proces ve státě.

Rozkaz MNO č. 6 z 13. apríla 1970 (nariadujúci spracovanie doplnku k životopisu vojakov z povolania), Rozkaz MNO č. 7 z 24. apríla 1970 (ukladajúci všetkým veliteľom a náčelníkom zásadovo riešiť úlohy kádrovej konsolidácie a očisty veliteľského zboru), Rozkaz MNO č. 9 zo 17. júna 1970 (ktorý určoval ciele a zásady rozmiestnenia kádrov v armáde v danom roku), Rozkaz MNO č. 19 nariadujúci prikladať riadne hodnotenie k všetkým kádrovým opatreniam a napokon smernice ministra obrany a náčelníka Hlavnej politickej správy zo 6. augusta 1970 pre služobné vyhodnotenie a ďalšie rozmiestnenie vojakov z povolania, ktorí boli vylúčení z KSČ, resp. ktorým bolo zrušené členstvo. Ako už bolo vyššie uvedené, súbežne s pohovormi nariadilo velenie armády začať (po veliteľskej línii) robiť vyhodnotenia (resp. preverky) triedno-politických a morálno-politických kvalít každého vojaka z povolania. Rozkaz ministra národnej obrany z 15. novembra 1971 súčasne ukladal vyhodnotiť kvality záloh veliteľského zboru.¹⁷

Akousi predohrou celého procesu bola očista armádnej straníckej organizácie, v ktorej stratilo členstvo v KSČ (vylúčením zo strany, resp. zrušením členstva) 7 777 vojakov z povolania, t.j. 21,2 % z celkového počtu. Z tohto počtu bolo 6 654 dôstojníkov (t. j. 20,4 % všetkých dôstojníkov) a 1 123 práporčíkov (t. j. 26,4 % všetkých práporčíkov) z povolania. Zo súhrnného počtu hodnotených dôstojníkov bolo za plne spôsobilých spočiatku uznaných 34,5 %, 46,6 % ako spôsobilých, 10,8 % menej spôsobilých a 8,1 % ako nespôsobilých.¹⁸ Napriek deklarovanej benevolencii pri vyvodzovaní dôsledkov, výsledky vedenie KSČ nijako neuspokojili a jej realizácia bola zhodnotená ako nedôsledná (keďže zo všetkých generálov a dôstojníkov, ktorí stratili členstvo v KSČ, bolo z politických dôvodov do zálohy prepustených „len“ niečo vyše 8 %). Hlavné príčiny nepriaznivého priebehu očisty (najmä pokiaľ šlo o jej gradáciu) boli videné v tom, že bola vykonávaná na vyšších a nižších veliteľských stupňoch súčasne a že ešte v lete 1970 mali byť v čelných funkciách v útvaroch, zväzkoch, zväzoch a na správach MNO a GŠ ľudia, ktorí sa v kritickom období 1968 – 1969 dopustili vážnych politických chýb. Závažné nedostatky sa u veliteľov a náčelníkov mali prejavovať najmä pri vyhodnocovaní činnosti, postojov a názorov podriadených, realizovaných „opatrne“, pod dojemom akéhosi pocitu vlastného previnenia. V decembri 1970 Kolégium ministra rozhodlo o prehodnotení kvality hodnotenia na „spôsobilí“ a „menej spôsobilí“ na službu vojaka z povolania. Kľúčovou sa ukázala byť celoarmádna porada (a nasledujúce služobné porady na všetkých stupňoch velenia až do úrovne pluku) v januári 1971 k uzneseniu Predsedníctva ÚV KSČ *Ke kádrové a personálne práci* zo 6. novembra 1970. Viedla totiž k zvýšeniu náročnosti v posudzovaní spôsobilosti pre službu v nej, v dôsledku čoho bolo spomedzi vylúčených vojakov z povolania ako nespôsobilých určených už 78,6 %. Samotné uznesenie sa stalo zásadným dokumentom zakotvujúcim vedúcu úlohu strany v kádrovej oblasti na všetkých úsekoch spoločnosti vrátane samotnej armády. V podmienkach

¹⁷ AP MO ČR Praha, Rozkazy ministra národnej obrany 1969–1971.

¹⁸ AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1972, sign. 1157, *Informační zpráva o třídně politickém zpevnění a úrovni kádrového zabezpečení velitelského sboru ČSLA po provedené očistě*. K očiste straníckej organizácie v ČSĽA bližšie pozri: AÚSD AV ČR Praha, f. Sbíрка Komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967 – 1970, D-I/446, *Souhrnná informace Hlavní politické správy československé armády pro předsednictvo ústředního výboru KSČ o výměně stranických legitimací v armádě* (xerokopie strojopisu). Uvedená správa mapuje stav k 1.1.1970, avšak legitimácie boli odoberane aj v priebehu roka 1970. Údaje o počte vojakov z povolania, ktorí stratili členstvo v KSČ, sa však prekrývajú rôznia. V správe ministra národnej obrany generála M. Džúra I. tajomníkovi ÚV KSČ G. Husákovi z mája 1971 sa ako celkové číslo už uvádza 7.807. Pozri: AÚSD AV ČR Praha, f. Sbíрка Komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967 – 1970, D-III/172, *Dopis ministra obrany Martina Džúra Gustávu Husákovi o stavu velitelského sboru československé armády* (xerokopie strojopisu). K publikovanému textu oboch predmetných správ pozri: BENČÍK, A. – PAULÍK, J. – PECKA, J. *Vojenské otázky československé reformy 1967 – 1970*. 2. svazek: *Srpen 1968 – květen 1971*. Brno – Praha 1999, s. 336-344, s. 350-351. ISBN 8085270951.

ČSLA vytýčilo politickú líniu a stanovilo zásady jej kádrového zabezpečenia, zdefinovalo jej všestranné inštitucionálne zabezpečenie, určilo miesto v riadiacej činnosti, a stanovením politických, triednych a odborných kritérií pri rozmiestňovaní kádrov vymedzilo obsah tzv. „kvalifikácie“ i kritériá pre ich hodnotenie.¹⁹

Stručné zhodnotenie očisty ČSLA, ako aj hlavných ukazovateľov kádrových kvalít jej dôstojníckeho a práporčického zboru po realizovanej očiste, obsahovala *Informační zpráva o třídně politickém zpevnění a úrovni kádrového zabezpečení velitelského sboru ČSLA po provedené očistě*,²⁰ ktorú ministromi národnej obrany genplk. Martinovi Džúrovi²¹ Dňa 1. marca 1972 predložil náčelník Kádrovej správy MNO, genmjr. Josef Vavřínek.²² A práve ona sa (spoločne s analýzou vojenských kádrov, ktoré „neobstáli“) stala predmetom tejto materiállovej štúdie. Z nej vyplývalo, že v priebehu očisty bolo do decembra 1971 z politických dôvodov z ČSLA prepustených 3 697 vojakov z povolania, z toho bolo 3 331 dôstojníkov a 366 práporčíkov. Ďalší boli formálne prepustení z iných dôvodov, avšak reálne aj u nich prevažovali politické kritériá.²³ Táto skutočnosť sa nevyhnutne prejavila tak v celkovom znížení početného stavu dôstojníkov (ktorý klesol z 41 834 k 1.1.1969 na 34 330 k 1.1.1972) a práporčíkov (ktorý klesol z 11 087 k 1.1.1969 na 10 328 k 1.1.1972), ako aj v prehĺbení dlhodobej nenaplnenosti funkcií plánovaných pre dôstojníkov (z 90,1 % na 79,7 %) a práporčíkov (zo 75,8 % na 69,4 %). Krátenia sa dočkali predovšetkým nižšie dôstojnícke hodnosti, ktoré mali podľa klasického pyramídového vzorca tvoriť jeho najdôležitejšie jadro.²⁴

Prvoradá pozornosť bola venovaná prehodnocovaniu obsadenosti vedúcich a riadiacich funkcií vedených v nomenklatúre prezidenta republiky, ministra národnej obrany a kádrom poriadku orgánov ÚV KSČ (ktorým mali byť vytvorené predpoklady pre završenie politickej a kádrovej konsolidácie ČSLA). Zárukou overovania kvalít nomenklatúrnych kádrov malo byť ich pravidelné riadne hodnotenie. Do exponovaných funkcií mali byť ustanovovaní „třídně uvědomělé, straně oddané, morálně a charakterově pevné a zásadám proletářského internacionalizmu oddané mladé kádry“, ktoré mali byť svojou „politickou pevnosťou a zásadovosťou“ zárukou politickej angažovanosti za marxisticko-leninskú líniu ÚV KSČ.²⁵

¹⁹ AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1971, sign. 1141/3, *Zpráva o vyhodnocení očisty velitelského sboru ČSLA.*

²⁰ AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1972, sign. 1157, *Informační zpráva o třídně politickém zpevnění a úrovni kádrového zabezpečení velitelského sboru ČSLA po provedené očistě* (prepis citovaného dokumentu sa nachádza v prílohe tejto materiállovej štúdie).

²¹ M. Džúr bol ministrom obrany v čase apríla 1968 až januára 1985 (od roku 1968 generálplukovník, od roku 1972 armádny generál).

²² J. Vavřínek bol náčelníkom Kádrovej správy MNO v čase decembra 1971 až júna 1973 (od roku 1971 generál-major).

²³ AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1972, sign. 1157, *Informační zpráva o třídně politickém zpevnění a úrovni kádrového zabezpečení velitelského sboru ČSLA po provedené očistě*. Aj v celkovom počte prepustených vojakov z povolania sa štatistické údaje prekrývajú rôznia. Spoločne s prevodom vojsk Pohraničnej stráže spod právomoci Ministerstva národnej obrany k Ministerstvu vnútra sa toto číslo prepustených vojakov z povolania z ČSLA (resp. vojakov z povolania uvoľnených z počtov MNO) malo údajne vyšplhať až na 6 943 dôstojníkov a 1 984 práporčíkov. AP MO ČR Praha, *Kádrové ročenky 1968 – 1971*.

²⁴ Počet dôstojníkov na hodnostnom stupni podporučík – kapitán (predstavujúcom skupinu tzv. nižších dôstojníkov) klesol v období 1.1.1969 až 1.1.1972 z 13 527 na 9 303. V skupine tzv. vyšších dôstojníkov (t. j. od majora nahor) bol pokles zaznamenaný v majorskej a podplukovníckej hodnosti, a síce z 15 645 na 13 785 v prvom, resp. z 11 431 na 9 870 v druhom prípade. Proces očisty sa nijako nedotkol najvyšších dôstojníckych hodností, keďže počet plukovníckych hodností v inkriminovanom období mierne vzrástol z 1 124 na 1 267, zatiaľ čo počet generálskych hodností klesol zo 110 na 105. In Agentúra personalistiky MO ČR Praha, f. Kádrové ročenky 1968 – 1971.

²⁵ AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1970, sign. 3268, *Zpráva o výsledcích rozmístění kádrů velitelského sboru ČSLA v roce 1970 a návrh na opatření pro rozmístění kádrů v roce 1971*.

Do mája 1971 bolo v nomenklatúre z politických dôvodov zo svojich funkcií odvolaných až 197 (33,6 %) zo súhrnného počtu zaradených generálov a dôstojníkov (586). Z nich bolo 101 prepustených do zálohy (17,2 %) a 96 (16,3 %) znížených vo funkcii. Z vojensko-odborných, morálnych a zdravotných dôvodov bolo z funkcií odvolaných 159 (27,1 %), z nich 130 (22,1 %) bolo znížené funkčné zaradenie a 26 daných do zálohy.²⁶ Životnosť mnohých funkcionárov v exponovanej funkcii bola nízka, nakoľko mnohí z nich boli krátko po ustanovení do funkcií a po prehodnotení politických kvalít nahradení. A tak k 1. 1.1972 tvorili nomenklatúru až z 83,4 % tí, ktorí ju rozšírili v priebehu rokov 1968 – 1971.²⁷

Z hľadiska kvalitatívnych ukazovateľov venovali najvyššie armádne a stranícke kruhy prirodzene najväčšiu pozornosť zhodnoteniu triednych a politických kvalít veliteľského zboru. Výsledky normalizačných čistiek znamenali výrazný pokles početného stavu členskej základne KSČ v čs. armáde vôbec – z toho u dôstojníkov zo 77,8 % k 1.1.1969 na 70,2 % k 1.1.1972 a u práporčíkov zo 41,2 % na 31,8 % (pričom počty dôstojníkov z povolania z radov nestraníkov vzrástli z 13,3 % na 23,3 %). V úzko protežovanej nomenklatúre sa naproti tomu podiel komunistov upevnil z 97 % na takmer rovných 100 % (t. j. 370 z 381 k 1.1.1969, resp. 730 zo 731 k 1.1.1972) – v 43 % šlo o predfebruárové kádre a v 57 % dokonca o kádre robotnícke. Takéto „triedno-politické“ zloženie malo pre vedenie KSČ vytvárať všetky predpoklady „*pro plnění úkolů vojenské politiky strany v armádě z pozic dělnické třídy a uplatňování vedoucí úlohy strany na všech úsecích činnosti armády*“. Inkriminovaná správa prinášala viacero ďalších zaujímavých súhrnných údajov.²⁸

Vyplyvalo z nej napr. to, že oproti triednej štruktúre nomenklatúrnych kádrov sa triedna štruktúra veliteľského zboru (a to v takmer vo všetkých sociálnych skupinách) zmenila len nepatrne. V inkriminovanom období sa tak počet dôstojníkov pochádzajúcich z rodín robotníkov udržal na úrovni 60 %, roľníkov na úrovni 12 %, u práporčíkov osciloval v prvom prípade na hranici 69 – 68 % a v druhom na hranici 12 – 11 %. Situácia kopirovala existujúce zmeny v sociálnej štruktúre čs. spoločnosti, v ktorej sa postupne rozširovala vrstva inteligencie. Z hľadiska dopadu čistiek na vzdelanostnú úroveň veliteľského zboru, napr. do konca roka 1971 vzrástol počet absolventov vysokých škôl medzi dôstojníkmi z 23,2 % na 26,2 %. Okrem toho počet vojakov z povolania s maturitným vzdelaním stúpol u dôstojníkov zo 74,5 % na 79,1 % a u práporčíkov z 9 % na 23,7 %. Počet dôstojníkov bez vojenského vzdelania

²⁶ Zvyšní traja boli ponechaní v kádrovej rezerve. AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1971, sign. 1141/3, Zpráva o vyhodnocení očisty velitelského sboru ČSLA.

²⁷ Len v období augusta 1968 až decembra 1969 muselo pre „nesprávne postoje a nezvládnutie funkcií“ odísť zo svojich postov viac než 40 % kádrov nomenklatúry prezidenta republiky a 12 % kádrov nomenklatúry ministra národnej obrany – odísť muselo 50 % veliteľov okruhov a armád, vrátane veliteľa Pohraničnej stráže, viac než 50 % veliteľov divízií a brigád a väčšina pedagogického a veliteľského zboru niekdajšej pražskej Vojenskej politickej akadémie. AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1970, karton 305, inv.č. 981, sign. 25-1/1, Analýza vojensko-politického vývoje ČSLA. Kľúčovým kritériom v ustanovovacom a povyšovacom procese sa tak celkom prirodzene stala politická spoľahlivosť, bez ohľadu na vojenskú odbornosť. Podstatná časť nomenklatúrnych funkcií tak bola v priebehu očisty obsadzovaná funkcionármi, ktorým často chýbala odborná spôsobilosť i praktické skúsenosti z výkonu samostatných riadiacich funkcií (vzhľadom na ich dovtedajšie pôsobenie v rámci inej odbornosti či odlišného funkčného zaradenia), bolo stanovené učiť nové kádre riadiť a veliť (za všetkých spomeňme aspoň generálov Jaroslava Kloudu a Josefa Broža – Klouda pred svojim ustanovením do funkcie náčelníka Organizačnej a mobilizačnej správy GŠ – zástupcu náčelníka GŠ v máji 1968 dlhodobo pôsobil len ako zástupca veliteľa motostreleckej divízie a neskôr ako veliteľ 2. motostreleckej divízie, zatiaľ čo Brož pred svojim zaradením do funkcie náčelníka Spravodajskej správy GŠ – zástupcu náčelníka GŠ v novembri 1969 pre zmenu vykonával post zástupcu náčelníka ženijného vojska MNO, resp. náčelníka Správy vojenského školstva MNO; obaja teda zastávali funkcie, ktoré ich nijako nepredurčovali zastávať exponované funkcie v rámci čs. vojenskej správy).

²⁸ AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1972, sign. 1157, Informační zpráva o třídně politickém zpevnění a úrovni kádrového zabezpečení velitelského sboru ČSLA po provedené očistě.

klesol z 0,7 % na 0,5 % a bez absolvovanej základnej školy z 19,3 % na 14,3 %. Medzi nomenklatúrnymi kádrami bolo k 1.1.1972 73,2 % absolventov vysokých vojenských a 13,3 % civilných vysokých škôl, pričom 97,1 % z nich malo maturitu. Úroveň vojensko-odbornej pripravenosti a všeobecného vzdelania mala vytvárať „potrebné predpoklady k zabezpečeniu náročných úloh bojovej a politickej prípravy vojsk“. Výrazné zlepšenie v štruktúre vzdelania bolo však odrazom nielen rastúcej úrovne vojenského školstva, ale aj zníženia absolútnych počtov veliteľského zboru a už spomínaného vyčlenenia Pohraničnej stráže z MNO.

Očista nijako nezmiernila anomálie vo vekovej štruktúre veliteľského zboru, ktoré boli pozostatkom masovej výstavby čs. armády v 50. rokoch (dopĺňanej kádrami približne rovnakej vekovej kategórie) a prejavovali sa v rýchlo rastúcom priemernom veku vojakov z povolania. A ten sa u dôstojníkov zvýšil z 38,3 roka k 1.1.1969 na 40,1 roka k 1.1.1972. Priemerný vek praporčikov v rovnakom období vzrástol z 30,8 na 32,9 roka. Vzrástol tiež priemerný vek nomenklatúrnych kádrov (na 45,7 roka), kam boli „pre istotu“ zaradení aj velitelia na stupni pluk. Neúmerne rastúci vekový priemer veliteľského zboru sa však nijako podstatne neprejavil v ovplyvnení úrovne ich zdravotného stavu. Počet dôstojníkov schopných radevej služby sa znížil z 87 % k 1.1.1969 o pol percenta za tri roky, u praporčikov pre zmenu zotrval tesne nad 92,5 %. Celoarmádny priemer vojakov z povolania s obmedzením I. a II. stupňa (13,6 %) bol oproti zdravotnému priemeru nomenklatúrnych kádrov o polovicu vyšší (7,4 %). Vzhľadom na vysoký vekový priemer veliteľského zboru (a nemožnosť vyriešiť jeho celkovú prestárnutosť) sa mal v budúcnosti popri triedno-politickým a odborným kvalifikáciám za dôležité kritérium považovať aj fyzický vek. Výchova novej generácie kádrov sa pre stranické vedenie javila ako nevyhnutná, aj preto sa v nasledujúcom období venovala práci s mladými kádrami značná pozornosť. Svedčí o tom nielen množstvo dobových materiálov, ale aj odborných prác, ktoré boli tejto tematike venované.²⁹

V porovnaní s predchádzajúcim vývojom sa však výrazne zmenila národnostná skladba vojakov z povolania. Kým totiž v období rokov 1956 – 1968 počet dôstojníkov Slovákov vzrástol z 18,5 na 20,2 % a počet praporčikov Slovákov v rokoch 1961 – 1968 pretrval na hranici 25 %, potom v priebehu troch rokov vzrástol ich podiel na 22,3 % u dôstojníkov, resp. na 27,2 % u praporčikov (z hľadiska dosiahnutých výsledkov v porovnaní s predchádzajúcim obdobím teda 5 x rýchlejšie). Toto zlepšenie bolo dosiahnuté jednak tým, že v počtoch novoprijímaných dôstojníkov z povolania v posledných rokoch boli príslušníci slovenskej národnosti početnejšie zastúpení, než v predchádzajúcom období a jednak preto, že v priebehu očisty bolo prepustených menej dôstojníkov slovenskej národnosti ako českej (a síce iba 9,8 %, zatiaľ čo dôstojníci inej národnosti 0,9 %).³⁰ Z dôvodu menšieho zastúpenia boli medzi

²⁹ Šlo o tituly zaoberajúce sa prácou s mladými dôstojníkmi ČSLA i sociálnymi aspektmi vojenskej služby dôstojníkov ČSLA všeobecne. Z diplomových prác to boli napr.: JAROŠ, J. *Některé motivační faktory ovlivňující vztah k povolání a výkon služby u velitelů – důstojníků z povolání*. Bratislava 1972; DOSTÁL, L. *K hlavním problémům výchovy mladých důstojníků Čs. lidové armády*. Bratislava 1976; ČERNÝ, J. *Vliv výchovy na předčasnou odchodovost mladých důstojníků do 26 let z ČSLA*. Bratislava 1977. Z ročníkových prác to pre zmenu boli: HUML, V. *Některé služební, osobní a rodinné problémy důstojníků z povolání a jejich vliv na spokojenost v armádě*. Bratislava 1971; MOLÍK, P. *Výber, příprava a rozmiestnenie poslucháčov vojenských škôl*. Bratislava 1972; ČERNÝ, P. *Sociální dopad vojenské služby u letectva na rodinné vztahy důstojníků*. Bratislava 1973; KRENK, F. *Zvláštnosti kádrové práce s mladými důstojníky a praporčíky*. Bratislava 1973; LIPTÁK, M. *Některé problémy výchovy důstojníků a praporčikov k hrdosti na vojenské povolanie*. Bratislava 1973.

³⁰ Vzrástol aj počet vojakov z povolania – organizovaných členov strany slovenskej národnosti. Tak napr. len v priebehu roka 1968 stúpol tento počet oproti predchádzajúcemu roku z 21,5 % na 27,2 % všetkých prijatých členov (teda o viac ako 5%). Vojenský ústřední archiv – Správní archiv (ďalej len VÚA – SA) Praha, f. Kancelář ministra národní obrany 1969, karton 63, Vyhodnocení disciplinární praxe a stavu přijímání do stranických řad v armádě za rok 1969. Tento trend sa udržal aj v nasledujúcom období.

Slovákmi pardonovaní najmä odborníci (lekári, právnici, technici), čo malo udržať nielen prijateľnú naplnenosť v jednotlivých odbornostiach, ale aj vhodný národnostný priemer.

V období apríla 1969 až mája 1971 tak bola ČSĽA podľa hodnotení stranických funkcionárov plne konsolidovaná, obnovená bola vedúca úloha strany i priame riadenie armády KSČ. Po realizácii očisty vstúpila jej kádrová konsolidácia do ďalšej etapy, ktorá si z pohľadu vládnucej moci vyžadovala „*především provádět intenzivní ideologickou práci, upevňovat socialistické vztahy ve vojenských kolektivech, náročně hodnotit a neustále podněcovat politickou aktivitu a angažovanost kádru, provádět intenzivní politickou práci zvláště s mladými příslušníky velitelského sboru, získávat je pro aktivní politickou práci v Socialistickém svazu mládeže a nejlepší z nich přijímat za členy KSČ*“. Z hľadiska perspektívneho rozvoja kádrovej práce bolo za nevyhnutné stanovené každoročne doplňovať velitelský zbor potrebným počtom mladých ľudí z radov vojakov základnej služby i záujemcov z radov občianskej mládeže a prispievať k riešeniu nepriaznivej vekovej skladby velitelského zboru.³¹ Zvláštna pozornosť mala byť venovaná tým vojakom z povolania, ktorí stratili členstvo v KSČ a boli ponechaní v armáde, obdržali vysoké stranické tresty, resp. boli kádrovo, stranicky a disciplinárne riešení.³² Zásady práce s touto kategóriou vojakov stanovovala smernica ministra národnej obrany zo 6. mája 1971, ktorá ukladala zástupcom ministra, resp. veliteľom vojenských okruhov a priamo podriadených armád realizovať s nimi sústavnú individuálnu politickovýchovnú prácu z hľadiska zabezpečenia ochrany vojenského a štátneho tajomstva. Ešte k 1.1.1972 bolo v rámci vojenskej správy takto zaradených 3 047, t. j. 8,9 % dôstojníkov (z nich len cca 1 % bolo zaradených priamo na MNO, 4,7 % na štáboch vojenských okruhov a armád, 8,6 % na štáboch zväzkov, medzi dôstojníkmi zaradenými mimo armádu 13,5 % a v kádrovej dispozícii 15,5 %) a cca 900 praporčikov. Spoločne s tými, ktorých príbuzní opustili územie republiky, šlo dovedna o cca 5 000 vojakov z povolania. Všetci mali byť rozmiestnení tak, aby nedošlo k ich koncentrácii na jednotlivých stupňoch velenia či pracoviskách, resp. aby boli zaradení do funkcií „zodpovedajúcich úrovni ich politickej vyspelosti“.³³

Výsledky politickej konsolidácie ČSĽA najvyššie stranické orgány ocenili. Na XIV. zjazde KSČ (predstavujúcom výraz stabilizácie mocenských pozícií normalizačného režimu) z konca mája 1971 to generálny tajomník ÚV KSČ Gustáv Husák zhrnul jasne: „*v posledních dvou letech byla naše lidová armáda upevněna, zlepšila se politická práce v jejich řadách i její bojová připravenost ... po skutečněné čistě a jiných opatřeních je dnes naše armáda*

³¹ VÚA – SA Praha, f. Sekretariát MNO 1970, karton 31, inv.č. 40, sing. 25-1/9, *Rozbor základních otázek upevňování morálně-politického stavu a kázně v ČSĽA (schválený návrh vystoupení náčelníka HPS ČSĽA)*.

³² Špeciálnu kategóriu predstavovali vojaci z povolania, ktorí odišli do emigrácie. Do konca roka 1969 došlo v ČSĽA k cca 700 pokusom o zbehnutie, z toho bolo 439 úspešných. Z celkového počtu bolo cca 12 % dôstojníkov (z nich 65 % bolo tzv. nositeľmi štátneho tajomstva), 4 % praporčikov, 26 % vojakov základnej služby a 58 % občianskych pracovníkov vojenskej správy. V 2/3 prípadov bolo ilegálne opustenie krajiny realizované prostredníctvom zneužitia cestovných dokladov, v tretine prípadov šlo o ilegálny prechod štátnej hranice. Z národnostného hľadiska bolo cca 39 % slovenskej a cca 2 % inej národnosti, z vekového hľadiska ¼ zbehov bolo vo veku 35 rokov a menej, z hľadiska vzdelanosti bolo 12 % osôb vysokoškolsky vzdelaných. Do konca roka 1969 sa z nich späť vrátilo len cca 5 %. K 1.3.1969 sa neoprávnene mimo územia čs. republiky zdržiavalo aj 1397 dôstojníkov a 172 praporčikov v zálohe, resp. výslužbe a 89 poddôstojníkov v zálohe. Zbehnutia smerovali najčastejšie do Rakúska a západného Nemecka. Ďalšiu použiteľnosť vojakov z povolania výrazne ovplyvňovala aj emigrácia blízkych príbuzných vojakov z povolania do „kapitalistickej cudziny“, ktorá sa stala predmetom podrobnej analýzy. Z 850 vojakov z povolania, ktorých sa to týkalo, ich bolo do zálohy prepustených 143 a vo funkcii znížených 127. AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1970, sign. 3-3268, *Rozbor ilegálních útěků do ciziny v ČSĽA*.

³³ AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa 1971, sign. 1141/4, *Zpráva pro ministra národní obrany o kádrové a politické konsolidaci velitelského sboru ČSĽA*.

*morálně i politicky na takovém stupni připravenosti, že spolu se spojeneckými armádami může v případě nebezpečí splnit úkoly, které od ní náš lid očekává“.*³⁴ Ak na príslušníkov ČSLA mala mať v období 1968 – 1969 „licomérnosť a demagogie hrubého zrna“ dopad v „dezorientaci, tápání, chaosu a destrukci pozitivních rysů vývoje naší armády“, čím mali byť výrazne narušené „politická uvědomělost, přesvědčenost o skutečných třídních zájmech světového proletariátu a naší dělnické třídy, o úkolech soudobého třídního boje ... proces, v němž se rozvíjí komunistické přesvědčení vojsk, jako je družné úsilí velitelů, politických pracovníků a stranických organizací, základní a morální politické vlastnosti obránce socialismu“ potom sa po očiste (ako sprievodnom jave normalizácie) väčšina príslušníkov armády mala „z těchto iluzorních náhledů“ dostať. Pri analýze stavu kádrového zabezpečenia veliteľského zboru a zhodnotenia hlavných ukazovateľov jeho kvality tak mohlo byť konštatované, že po čistkách „došlo k třídně politickému zpevnění velitelského sboru ... zpevnění jeho morálně politických kvalit na třídních a internacionálních principech“, po čom mala stáť ČSLA „znovu pevně po boku všech bratrských armád zemí Varšavské smlouvy“.³⁵

Některé poznámky k přístupu těch kádrů, které neobstály ve složité politické situaci³⁶

Dosavadní průběh pohovorů k výměně stranických legitimací i zpracované analýzy (i když jsou převážně povrchní) ukazují řadu problémů velitelského sboru. Za nejvážnější poznatek je nutné pokládat fakt, že se nepotvrdila politická monolitnost velitelského sboru, že se projevil jeho vážné vnitřní problémy, slabá znalost marx-leninských principů, řada problémů v charakterech lidí i ve schopnostech vedoucích věst podřízené ve složité politické situaci. Nepotvrdila se i celá řada dalších, dříve pozitivně hodnocených kvalit lidí. Vývoj let 1968 – 1969 dal nahlédnout hlouběji do problémů přípravy a vedení lidí v jejich připravenosti a přesvědčenosti v boji za obhájení socialistických principů. Netradiční situace byla značnou prověrkou a takovým ponaučením, které se v normální situaci nemůže získat.

Jestliže chceme obhájit hypotézu a víru v pokrokové socialistické řešení našich vnitřních i mezinárodních otázek i předností social.[istického] pojetí života lidí, musíme precizně vyhodnotit jakou hodnotu velitelský sbor představuje jako celek, po jednotlivých stupních i odbornostech, zhodnotit dosavadní principy přípravy i výchovy, ale také přednosti a slabiny jednotlivců. Jen tak lze v souvislosti s celkovým úsilím strany vytvářet opravdovou jednotu velitelského sboru.

Protože řada lidí ve složité politické situaci 1968 – 1969 nesplnila očekávání, nebo dokonce se stali nositeli pravicových, antisocialistických a antisovětských názorů, je nezbytné rozhodnout o jejich dalším využití v armádě nebo o uvolnění mimo armádu.

Situace, která se vytvořila ve velitelském sboru, je z některých hledisek složitější a citlivější než v roce 1948 – 1950. Nyní se rozhoduje převážně o členech strany, mnohdy dlouhodobých, o lidech, kteří mnoho let pracovali v podmínkách výstavby socialismu, byli ško-

³⁴ AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1972, sign. 1157, *Informační zpráva o třídně politickém zpevnění a úrovni kádrového zabezpečení velitelského sboru ČSLA po provedené očistě.*

³⁵ „Reálněji posuzují nebezpečnost uplynulého vývoje, zbavují se falešných představ a nesprávných názorů zanesených do jejich vědomí. Zatím co dříve se těžko připouštěla téze o formování kontrarevolučních sil v naší zemi, s cílem zvrátit náš socialistický vývoj, je dnes takové hodnocení událostí, zejména mezi důstojníky přijato“. VÚA – SA Praha, f. Sekretariát MNO 1970, karton 31, inv.č. 40, sing. 25-1/9, *Rozbor základních otázek upevňování morálně-politického stavu a kázně v ČSLA (schválený návrh vystoupení náčelníka HPS ČSLA).*

³⁶ AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1969, sign. 8 (nedatované, bez uvedenia adresáta i prijímateľa).

lení a vzdělávání v socialistickém duchu, základem jejich činnosti bylo marx-leninské učení a předpokladem jejich služby z hlediska subjektivního, ale i z hlediska platných řádů, zákonů a morálních principů bylo uznání vedoucí úlohy strany a víra v socialistický vývoj a odhodlání za tento socialistický vývoj položit i život.

Zvláštnost je i v tom, že vedení strany po únoru 1948 stálo na marx-leninských principech a v tomto duchu byla vedena celá strana, oproti oportunistickému vedení strany po r. 1968. Tento stav měl značný vliv na chování a jednání kádru, právě tak jako skutečnost, že ani velení vůči kádrům nesplnilo svoje poslání.

Projevily se i podstatné rozdíly mezi hodnotami jednotlivých komunistů dané nebo ovlivněné bývalým speciálním postavením, dobou i okolnostmi vstupu jednotlivců do strany, pracovištěm, sepětím s historií a politikou strany a rovněž tak nestejným pocitem zodpovědnosti za autoritu, zásadovost i čistotu strany a jejího učení.

Tato situace vyžaduje zásadové řešení. Komunistickou zásadovost je však potřebné chápat nejen jako nezbytnost rozchodu s některými vojáky z povolání, ale i jako pomoc, dáni příležitosti a maximálně objektivní zhodnocení všeho pro a proti u každého jednotlivce.

Smyslem všech opatření v tomto směru musí být vytvoření skutečné politické monolitnosti velitelského sboru, posílení jeho komunistického přesvědčení a vytváření podmínek pro důvěru a jistotu, pro klidnou a rozvážnou činnost. Nejde o jakoukoliv jednotu, ale o jednotu, kterou neotřesou politické nezdary a problémy a která nebude poplatná náhodilostem a bude plně v souladu s třídně-politickým posláním armády socialistického státu.

Náprava chyb lidí představuje celý soubor nezbytných opatření: propuštění, potrestání, snížení ve funkci, nepovýšení atd., ale také jako nezbytnou součást celý soubor výchovných opatření. Zde jsou důležitá kritéria podle nichž se každý jednotlivec bude posuzovat. Kritéria si nelze samovolně vymýšlet ani nelze řešit případy zlobou a revanšem.

Politická kritéria jsou dána charakterem a posláním socialistické armády a její funkcí, které vychází z principů socialismu a socialistického státu a jeho vedoucí síly KSČ.³⁷ Kdo se s těmito principy zásadně rozešel /rozchází/ nemůže zůstat příslušníkem velitelského sboru. Právě tak nemůže zůstat příslušníkem velitelského sboru ten voják z povolání, který projevoval nezásadovost, nečestnost, permanentní kolísavost, politickou spekulaci a nízkou úroveň osobních vlastností. Osobní vlastností lidí a jejich charakter ve značné míře způsobily, že se dařilo rozkolísat armádu, narušovat vztahy, vytvářet různé nezdravé atmosféry, vyřizovat si účty atd. Dále bude zřejmě neudržitelné, aby v armádě zůstali ti, kteří se dopustili takové činnosti, která má trestně-soudní charakter (jde o iniciátory a zodpovědné funkcionáře).

V této souvislosti vzniká otázka, zda může zůstat v armádě ten důstojník (praporčík), který byl vyloučen ze strany. Vždy půjde o míru provinění, o to zda je schopen se vyrovnat s chybami a o zhodnocení celkového profilu. Někteří mohou zůstat i nadále sloužit a získat si důvěru, ale někteří musí z armády odejít. Půjde o to, aby nedošlo k „zrcadlové politice“ – vyloučení se rovná propuštění. Celé řadě lidí je potřebné pomoci, vždyť příprava funkcionáře stojí statisíce, nehledě na obtížnost doplňování armády novými kádry (kde zřejmě dlouhou dobu bude řada obdobných politických problémů jako v armádě).

Při propouštění lidí /nebo při podstatném jejich snížení ve funkci, nebo omezení možnosti růstu/ provádět jejich celoživotní objektivní zhodnocení, neuchylovat se k jednostrannostem a vždy solidně posoudit všechno co souvisí s jeho životními i osobními problémy, nezamlčovat zásluhy.

Zvláštní pozornost je nezbytné věnovat mladým, u kterých na škodu věci se kádrová konsolidace začala prosazovat, ale také uskutečňovat nejdříve a často je prováděli ti, kteří za

³⁷ KSČ – Komunistická strana Československa.

stav odpovídali.

Zpráva pro ministra národní obrany³⁸

Předkládám Vám „Informační zprávu o třídně politickém zpevnění a úrovni kádrového zabezpečení velitelského sboru ČSLA po provedené očistě“.

Zpráva obsahuje stručné zhodnocení hlavních ukazatelů kádrových kvalit důstojnického a praporčického sboru ČSLA³⁹ jako celku a kádrových kvalit generálů a důstojníků zařazených v nomenklatuře ministra národní obrany, presidenta republiky a v kádrovém pořádku orgánů ÚV KSČ. V jejím závěru se uvádí nejdůležitější poučení a úkoly pro kádrovou práci.

Výtisk č. 2 informační zprávy současně předkládám k informaci náčelníku HPS ČSLA.⁴⁰

března 1972

Náčelník kádrové správy MNO⁴¹
genmjr. PhDr. Josef VAVŘÍNEK⁴²

Příl: 1/17⁴³

Čj.: 0041364-38/1972

PŘÍSNĚ TAJNÉ

Výtisk č.: 1

Počet listů: 9

**Informační zpráva
o třídně politickém zpevnění a úrovni kádrového zabezpečení
velitelského sboru ČSLA po provedené očistě**

(stav k 1.3.1972)

Ve zprávě o činnosti a vývoji společnosti od XIII. sjezdu KSČ přednesené soudruhem Husákem⁴⁴ na XIV. sjezdu KSČ bylo konstatováno: „*V posledních dvou letech byla naše lidová armáda upevněna, zlepšila se politická práce v jejich řadách i její bojová připravenost ... Po uskutečněné očistě a jiných opatřeních je dnes naše armáda morálně i politicky na takovém stupni připravenosti, že spolu se spojeneckými armádami může v případě nebezpečí splnit úkoly, které od ní náš lid očekává.*“⁴⁵

Tímto hodnocením nejvyšší stranické orgány kladně ocenily výsledky dosažené v průbě-

³⁸ AP MO ČR Praha, f. Kádrová správa MNO 1972, sign. 1157.

³⁹ ČSLA (ČSEA) – Československá lidová (ľudová) armáda.

⁴⁰ Náčelníkom Hlavnej politickej správy MNO – zástupcom ministra národnej obrany bol v rokoch 1969 – 1977 generál Václav Horáček.

⁴¹ HPS – Hlavná politická správa, MNO – Ministerstvo národnej obrany.

⁴² Pod menom vlastnoručný podpis Vavřína.

⁴³ Údaj dopísaný rukou. Vedľa tohto údaja sa nachádzajú pečiatky Kancelárie ministra národnej obrany (s dátumom prevzatia 21.III.1972) a Kádrovej správy MNO (s dátumom prevzatia 23.V.1972).

⁴⁴ Gustáv Husák, v rokoch 1969 – 1987 prvý, resp. generálny tajomník ÚV KSČ a v rokoch 1975 – 1989 prezident ČSSR.

⁴⁵ XIII. zjazd KSČ sa odohral na prelome mája – júna 1966, XIV. zjazd KSČ koncom mája 1971.

hu politické konsolidácie armády, uskutočňované od dubna 1969.

Nedílnou súčasťou této konsolidácie byl i proces očisty veliteľského sboru, ktorý se uskutočňoval po etapách a v plné závislosti na vývoji politickej situácie ve strane a spoločnosti. Rozhodujúci vliv na obsahové i časové provedenie očisty veliteľského sboru mělo usnesení ÚV KSČ k výměně členských legitimácií KSČ v lednu 1970, které stanovilo principiální politická kritéria pro hodnotení postojů a činnosti komunistů i konkrétní postup k očistě strany.

I. Kvalita veliteľského sboru ČSLA po provedení očistě

Při analýze současného stavu kádrového zabezpečení veliteľského sboru ČSLA po provedení očistě a to jak z hlediska početního doplnění, tak i hodnotení některých nejdůležitějších ukazatelů jeho kvality, se vychází především z celoarmádních ročních statistických vyhodnocení k 1.1.1969, které jsou srovnávány s údaji k 1.1.1972. Současně se bere v úvahu skutečnost, že vedle prováděné očisty v tomto období byla vyňatá z ČSLA i vojska Pohraniční stráže a že tedy statistické údaje k 1.1.1972 jsou touto změnou ovlivněny.⁴⁶

S ohledem na tyto skutečnosti je kvalita kádrového zabezpečení veliteľského sboru ČSLA, po provedení očistě, charakterizovaná dvěma skupinami poznatků:

1. Během prováděné očisty veliteľského sboru ČSLA od roku 1969 do 31.12.1971 bylo propuštěno z armády a přeloženo do zálohy z politických důvodů celkem 3 697 vojáků z povolání, z toho 3 331 důstojníků a 366 praporečků (řada dalších byla sice formálně propuštěna z jiných důvodů, ale ve skutečnosti i u nich převažovaly důvody politické).

Tato skutečnost se projevila i ve snížení naplněnosti všech funkcí plánovaných pro důstojníky z 90,1 % (k 1.1.1969) na 79,7 % (k 1.1.1972) a funkcí plánovaných pro praporečky z 75,8 % na 69,4 %.

2. Určité změny v relativních ukazatelích některých kvalit veliteľského sboru jako celku,

⁴⁶ Pohraniční stráž spadala pod Ministerstvo národnej obrany v období od 1.1.1966 do 1.1.1972.

⁴⁷ Príloha č. 1 obsahuje **Porovnaní základních kvalitativních ukazatelů generálů a důstojníků** k 1.1.1969 a 1.1.1972. Jednotlivé údaje budú zachytávať kvalitatívne ukazovatele dôstojníkov z povolania (t.j. percentuálny podiel dôstojníkov k 1.1.1969 a 1.1.1972 a v zátvorkách ich celkový podiel v rámci dôstojníckeho zboru pri prepúšťaní v rokoch 1969 – 1971) a to z hľadiska politickej príslušnosti, národnosti, sociálneho pôvodu, zdravotného stavu, veku, vojensko-odborného vzdelania, všeobecného vzdelania a spôsobu prijatia do čs. armády. **Politická príslušnosť:** členovia KSČ 77,8 % – 70,2 % (2,8 %), z nich predfebruároví členovia 24 % – 20,1 % (0,8 %), členovia SZM – nestraníci 8,9 % – 6,5 % (3,4 %), nestraníci 13,3 % – 23,3 % (93,8 %); **Národnosť:** česká 78,2 % – 76 % (89,3 %), slovenská 20,2 % – 22,3 % (9,8 %), iná 1,6 – 1,7 (0,9 %); **Sociálny pôvod:** syn – robotníka 60,5 % – 60,1 % (57,6 %), malého a stredného roľníka 12,5 % – 12,6 % (9,2 %), zriadenca 4,8 % – 4,7 % (5,5 %), úradníka (pred rokom 1948 roľníka) 1,8 % – 2 % (2,1 %), úradníka 11,8 % – 12 % (15,8 %), vojaka 3,3 % – 3,6 % (3,9 %), živnostníka bez zamestnancov 4,2 % – 4 % (4,8 %), živnostníka do 10 zamestnancov 1 % – 0,9 % (1 %), ostatní 0,1 % – 0,1 % (0,1 %); **Zdravotný stav:** schopný radovej služby 87 % – 86,4 % (85,5 %), schopný s obmedzením 1. stupňa 8,7 % – 8,4 % (8,8 %), schopný s obmedzením 2. stupňa 4,3 % – 5,2 % (5,7 %); **Vek:** do 25 rokov 8,9 % – 6,7 % (1,5 %), 26 – 30 rokov 10 % – 9,7 % (6,8 %), 31 – 35 rokov 16,4 % – 10,8 % (11,8 %), 36 – 40 rokov 28,2 % – 20,9 % (24,9 %), 41 – 45 rokov 23 % – 29,9 % (37,3 %), 46 – 50 rokov 6,8 % – 15,3 % (15,4 %), 51 – 55 rokov 5,8 % – 5 % (1,9 %), 56 rokov a viac 0,9 % – 1,7 % (0,4 %), priemerný vek 38,3 – 40,1 (40,3); **Vojensko-odborné vzdelanie:** vysoká škola 23,2 % – 26,2 % (40,3 %), vyšší akademický kurz (KVVP) bez Vojenskej akadémie 0,2 % – 0,8 % (0,4 %), KZK, VZK a AZK 7,7 % – 9,4 % (6,7 %), zdokonaľovacie kurzy 27,1 % – 24,3 % (21,9 %), vojenské učilište 39,8 % – 37,8 % (29,7 %), nižšie kurzy 1,3 % – 1 % (0,8 %), bez vojenského vzdelania 0,7 – 0,5 % (0,2 %); **Všeobecné vzdelanie:** vysoká škola 4,7 % – 5,3 % (7 %), škola zakončená maturitou 74,5 % – 79,1 % (80,9 %), dvojročná odborná škola 1,5 % – 1,3 % (1,1 %), základná škola 19,3 % – 14,3 % (11 %); **Spôsob prijatia:** vyradením z Vojenského učilišťa 55,5 % – 58,2 % (60,9 %), absolvovaním Vojenskej akadémie 3,1 % – 3,5 % (4,6 %), § 37 5,7 % – 5,3 % (3,8 %), § 39 4,5 % – 4,7 % (5,1 %), zo základnej služby 10,9 % – 11,1 % (13,3 %), z praporečkov (poddôstojníkov) 11,7 % – 11,2 % (8,7 %), prevodom rotmajstrov 4,7 % – 2,8 % (1,9 %), do roku 1945 1,9 % – 1 % (0,6 %), iným spôsobom 2 % – 2,2 % (1,1 %).

srovnávané s kvalitou propuštěných vojaků v době očisty (uvedeny v příloze č. 1)⁴⁷ je nutno hodnotit jako důležité z hlediska dalšího doplňování velitelského sboru a kádrové práce s ním prováděné, ne však natolik podstatné, aby výrazně ovlivnily jeho celkovou kvalitativní úroveň, což potvrzují tato zjištění:

a) prvé místo v řadě kvalitativních ukazatelů zaujímají třídní a politické kvality velitelského sboru a jejich zhodnocení také byla věnována po překonané politické krizi největší pozornost.

Při vyhodnocování třídně politických a morálně politických kvalit všech příslušníků armády bylo plně využito poznatků z očisty armádní stranické organizace, v níž ztratilo členství v KSČ 7 777 vojáků z povolání, t.j. 21,2 % z počtu všech členů KSČ vojáků z povolání.

Z tohto počtu 6 654 důstojníků z povolání (t.j. 20,4 % z počtu všech důstojníků z povolání – členů KSČ)

- vyloučeno z KSČ	3 566 (t.j. 53,6 %)
- zrušeno členství v KSČ	3 088 (t.j. 46,4 %)
<u>Z nich</u> propuštěno z armády	3 607 (t.j. 54,2 %)
dále koná službu v armádě	3 047 (z nich 29,9 % vyloučených a 70,1 % se zrušeným členstvím).

Zbytek tvořilo 1 123 praporečků z povolání (t.j. 26,4 % z počtu všech praporečků z povolání – členů KSČ)

- vyloučeno z KSČ	247 (22 %)
- zrušeno členství v KSČ	876 (78 %)
<u>Z nich</u> propuštěno z armády	394 (35,1 %)
dále koná službu v armádě	729 (z nich 10,9 % vyloučených a 89,1 % se zrušeným členstvím).

Rozmístění vojáků z povolání, kteří stratili členství v KSČ a zůstali dále v armádě, je uvedeno v příloze č. 2.⁴⁸

Přehled o využití výsledků z pohovorů k výměně členských legitimací KSČ v armádní

⁴⁸ Příloha č. 2 obsahuje *Přehled o zařazení generálů a důstojníků z povolání, kteří ztratili členství v KSČ* k 1.1.1972. Jednotlivé údaje budů zachytávat počty zaradených důstojníků k 1.1.1972 podľa stupňu velenia a zastávanej funkcie – počty důstojníkov vylúčených z KSČ, resp. ktorým bolo zrušené členstvo a v zátvorkách nakoniec percentuálny ukazovateľ podielu týchto dôstojníkov na celkových počtoch tak v rámci konkrétneho stupňa velenia ako aj zastávanej funkcie. *Podľa konkrétneho stupňa velenia:* Ministerstvo národnej obrany 14, 4 – 10 (1 %), štáby vojenských okruhov a armád 75, 15 – 60 (4,7 %), štáby zväzkov 190, 39 – 151 (8,6 %), pluky 963, 179 – 784 (10,8 %), samostatné prapore 517, 131 – 386 (8,7 %), tylové útvary zväzkov 32, 6 – 26 (9,9 %), Vojenské akademie 147, 7 – 140 (9,1 %), Vojenské učilištia a vojenské školy 158, 27 – 131 (6,3 %), Miestne vojenské správy 232, 53 – 179 (11,6 %), tylové útvary, ústavy a zariadenia 558, 152 – 406 (9,8 %), poslucháči vojenských akademií 21, 4 – 17 (2,1 %), dôstojníci zaradení mimo armádu 120, 22 – 98 (13,5 %), dôstojníci v kádrových dispozíciách 20, 14 – 6 (15,5 %), generáli a dôstojníci dovedna 3 047, 6 53 – 2 394 (8,9 %); *Podľa zaradenia v typických funkciách:* náčelníci a zástupcovia náčelníka oddelenia vojenských okruhov a armád 2, 1 – 1 (1,7 %), zástupcovia veliteľov divízií a brigád 1, 0 – 1 (0,8 %), náčelníci druhov vojsk a služieb divízií a brigád 18, 1 – 17 (6,2 %), zástupcovia veliteľov a náčelníci štábov plukov 8, 1 – 7 (1,5 %), náčelníci druhov vojsk a služieb plukov 120, 21 – 99 (13,5 %), velitelia samostatných prapore 2, 1 – 1 (0,5 %), zástupcovia veliteľov a náčelníci štábov samostatných prapore 41, 11 – 30 (4,2 %), velitelia prapore vo zväze 11, 4 – 7 (3,4 %), zástupcovia veliteľov a náčelníci štábov prapore vo zväze 58, 16 – 42 (6,7 %), velitelia rôt 168, 45 – 123 (8,6 %), velitelia čiat 76, 28 – 48 (8,8 %), učiteľský zbor vojenských akademií 81, 4 – 77 (8,6 %), učiteľský zbor vojenských učilišť a vojenských škôl 44, 5 – 39 (9,3 %).

stranické organizaci k očistě velitelského sboru ukazuje, jak v období let 1968 – 1969 důstojníci a praporčíci z povolání – členové KSČ, politicky obstáli. Skutečnost, že více jak jedna pětina (21,2 %) z nich ztratila členství v KSČ a že 4 001 jich bylo propuštěno do zálohy (i z jiných než výhradně politických důvodů) se projevila snížením členů strany ve velitelském sboru.

Príslušnosť dôstojníkov ke KSČ klesla ze 77,8 % (k 1.1.1969) na 70,2 % (k 1.1.1972) a praporčíků ze 41,2 % na 31,8 %.

Naproti tomu se jen nepatrně změnila třídní struktura příslušníků velitelského sboru a to téměř stejně ve všech sociálních skupinách.

Z politických důvodů bylo v průběhu očisty propuštěno z armády relativně méně vojáků z povolání dělnického a rolnického původu, což ukazuje, že třídní jádro velitelského sboru lépe obstálo. Tento fakt vyzdvihuje trvalou platnost třídního principu výstavby socialistické armády a jejího velitelského sboru.

Počet důstojníků pocházejících z rodin dělníků činil 60,5 % (k 1.1.1969) a snížil se na 60,1 % (k 1.1.1972). Z rodin rolníků se počet důstojníků zvýšil z 12,5 % na 12,6 %. V praporčíckém sboru došlo k obdobné situaci. Počet příslušníků z dělnických rodin se snížil z 68,8 % na 67,4 % a z rolnických rodin z 12,7 % na 11,9 %. Nepatrné snížení příslušnosti k dělnické třídě není důsledkem očisty, ale objektivně existujících změn v sociální struktuře naší společnosti, v níž vzrůstá vrstva socialistické inteligence a z níž jsou v odpovídajících počtech přijímáni mladí lidé do velitelského sboru.

b) Důležitou součástí kvalit vojáků tvoří jejich vojensko-odborná úroveň – teoretické vědomosti a znalosti i praktické zkušenosti.

V průběhu očisty bylo z politických důvodů propuštěno z armády více jak 1 300 vysokoškolsky vzdělaných důstojníků, z nichž většina měla i potřebné praktické zkušenosti. (Kromě nich z jiných důvodů, včetně převodu Pohraniční stráže k MV, ubylo téměř 1 000 dalších). Současně v těchto letech byl důstojnický sbor doplněn 344 novými důstojníky z povolání, absolventy vysokých škol a dále vysokoškolské vzdělání získalo ve všech formách studia více jak 1 3000 vojáků z povolání.

Počet důstojníků absolventů vysokých škol se zvýšil z 23,2 % (k 1.1.1969) na 26,2 % (k 1.1.1972). Rovněž tak se zvýšil i počet důstojníků, kteří absolvovali školy zakončené maturitou ze 74,5 % na 79,1 % a praporčíků z 9 % na 23,7 %.

Toto zlepšení ve struktuře vzdělání je způsobeno snížením absolutních počtů velitelského sboru po provedené očistě, včetně vyčlenění Pohraniční stráže z ČSLA.

c) Důležitým kritériem kvality velitelského sboru se stále více stává i jeho věková skladba.

V důsledku mimořádné výstavby důstojnického sboru ČSLA na počátku padesátých let byl tento v několika letech doplněn velkými počty kádrů přibližně stejné věkové kategorie, což se v posledních letech negativně projevuje v jeho neúměrně rychle stoupajícím průměrném věku. Očisty velitelského sboru prováděné v letech 1969 – 1971 nemohlo být k řešení tohoto problému využito. Jednou z možností se ukazuje pravidelné každoroční doplňování velitelského sboru mladými kádry a zabezpečení toho, aby mladí vojáci z povolání neodcházel do zálohy na základě vlastních žádostí.

Průměrný věk důstojnického sboru se zvýšil z 38,3 roku (k 1.1.1969) na 40,1 roku (k 1.1.1972). Průměrný věk praporčíckého sboru se zvýšil z 30,8 let na 32,9 let.

d) Neúměrně stoupající věková skladba důstojnického sboru se ve sledovaném období

neprojevila v podstatnom ovplyvnení úrovne jeho zdravotního stavu. To nasvedčuje tomu, že preventívni zdravotnícká péče, zvláště o věkově starší kategorii důstojníků, přispívá k udržování jejich fyzické zdatnosti a požadovaného zdravotního stavu.

Počet důstojníků schopných k řadové službě se snížil z 87 % (k 1.1.1969) na 86,4 % (k 1.1.1972) a u praporčíků z 92,8 % na 92,6 %. Skutečnost, že 8,4 % důstojníků je schopno s omezením 1. stupně a 5,2 % s omezením 2. stupně, vyžaduje věnovat tomuto ukazateli kvality stálou pozornost.

e) Důležitým ukazatelem kvality kádrového zabezpečení velitelského sboru ČSLA je i jeho národnostní skladba.

Dlouhodobě trvající nižší procento naplnění zejména důstojnického sboru příslušníky slovenské národnosti, se zlepšuje jen pomalu. Určitého zvýšení bylo dosaženo tím, že v počtech nově přijímaných důstojníků z povolání v posledních letech jsou příslušníci slovenské národnosti lépe zastoupeni, než v dřívější době. Kladem je také, že v průběhu očisty bylo propuštěno relativně méně důstojníků slovenské národnosti – pouze 9,8 %.

Počet důstojníků slovenské národnosti se zvýšil z 20,2 % (k 1.1.1969) na 22,3 % (k 1.1.1972) a praporčíků z 25,3 % na 27,2 %.

II. Kvalita kádrů zařazených v nomenklatuře

Prováděná očista velitelského sboru ovplyvnila i kvalitativní složení nomenklатурních kádrů (v ustanovovací pravomoci ministra národní obrany a presidenta republiky a v kádrovém pořádku orgánů ÚV KSČ).

K 1.1.1969 bylo v nomenklatuře zařazeno 381 funkcionářů, z nichž bylo do konce roku odvoláno 57 generálů a důstojníků (t.j. 14,9 %). V průběhu roku 1970 a 1971 bylo odvoláno z politických důvodů dalších 113 generálů a důstojníků. Těmito opatřeními byly vytvořeny předpoklady pro dokončení politické a kádrové konsolidace armády.

K 1. březnu 1972 je v nomenklatuře plánováno celkem 811 a skutečně obsazeno 731 funkcí (t.j. 90,1 %); bez politických pracovníků. Hlavní kvalitativní ukazatele důstojníků a

⁴⁹ Příloha č. 3 obsahuje Přehled základních kvalitativních ukazatelů generálů a důstojníků z povolání zařazených v nomenklatuře presidenta republiky a ministra národní obrany k 1.3.1972. Jednotlivé údaje budú zachytávat početné stavy takto zařazených důstojníků (plus v zátorce percentuálne vyjadrenie z hľadiska ich celkových počtov) z hľadiska plánovaných a skutočných počtov, politickej príslušnosti, národnosti, sociálneho pôvodu, zdravotného stavu, veku, vojensko-odborného vzdelania, všeobecného vzdelania, spôsobu prijatia, skutočnej zastávanej hodnosti a dĺžky zastávanej funkcie. Plánovaný počet: 811 (-); Skutočný počet: 731 (90,1 %); Politická príslušnosť: členovia KSČ 730 (99,9 %), z nich predfebruáriovia členovia 313 (42,8 %), nestranici 1 (0,1 %); Národnosť: česká 537 (73,5 %), slovenská 181 (24,8 %), iná 13 (1,7 %); Sociálny pôvod: syn – robotníka 417 (57 %), malého a stredného roľníka 120 (16,4 %), zriadenca 33 (7,3 %), úradníka – pred rokom 1948 roľníka 8 (1,1 %), úradníka 60 (8,2 %), vojaka 22 (3 %), živnostníka bez zamestnancov 40 (5,5 %), živnostníka do 10 zamestnancov 9 (1,2 %), ostatní 2 (0,3 %); Zdravotný stav: schopný radovej služby 677 (92,6 %), schopný s obmedzením 1. stupňa 32 (4,4 %), schopný s obmedzením 2. stupňa 22 (3 %); Vek: 26 - 30 rokov 3 (0,4 %), 31 – 35 rokov 3 (0,4 %), 36 - 40 rokov 77 (10,5 %), 41 - 45 rokov 328 (44,9 %), 46 - 50 rokov 252 (34,5 %), 51 - 55 rokov 59 (8,1 %), 56 rokov a viac 9 (1,2 %), priemerný vek 45,7; Vojensko-odborné vzdelanie: vysoká škola 632 (86,5 %), vyšší akademický kurz (KVVP) bez Vojenskej akadémie 13 (1,7 %), KZK, VZK a AZK 51 (7 %), zdokonaľovacie kurzy 27 (3,7 %), vojenské učilište 7 (1 %), nižšie kurzy 1 (0,1 %); Všeobecné vzdelanie: vysoká škola 97 (13,3 %), škola zakončená maturitou 613 (83,8 %), dvojročná odborná škola 3 (0,4 %), základná škola 18 (2,5 %); Spôsob prijatia: vyradením z Vojenského učilišta 332 (45,4 %), absolvovaním Vojenskej akadémie 37 (5,1 %), § 37 72 (9,8 %), § 39 66 (9 %), zo základnej služby 107 (14,6 %), z praporčíkov (poddůstojníkov) 32 (4,4 %), prevodom rotmajstrov 11 (1,5 %), do roku 1945 21 (2,9 %), iným spôsobom 53 (7,3 %); Skutočná hodnosť: generál 70 (9,6 %), plukovník 327 (44,7 %), podplukovník 318 (43,5 %),

generálů, kteří tyto funkce vykonávají, jsou uvedeny v příloze č. 3.⁴⁹

Kromě 1 funkcionáře (npor. MVDr. ŠPELDA Stanislav, náčelník veterinární služby týlu 10. LA) jsou všichni členy KSC (z nichž 42,8 % před únorem 1948). Z rodin dělníků pochází 57 %, z rodin rolníků 16,4 %. 9,8 % nomenklатурních kádrů bylo povoláno do armády stranickým nábořem podle § 37. Toto třídní politické složení vytváří předpoklady pro plnění úkolů vojenské politiky strany v armádě z pozic dělnické třídy a uplatňování vedoucí úlohy strany na všech úsecích činnosti armády.

V nomenklатурních kádrech jsou příslušníci slovenské národnosti zastoupeni 24,8 % a v rozhodujících funkcích je jejich počet ještě vyšší.

Průměrný věk nomenklатурních kádrů činí 45,7 roků. Bere-li se v úvahu, že v nomenklатурě jsou zařazeni i velitelé pluků a někteří další funkcionáři na jejich úrovni, pak průměrný věk všech kádrů nomenklatury je vysoký a vyžaduje zařazovat zejména do funkcí velitelů pluků a do kádrových rezerv pro tyto funkce mladé, schopné důstojníky.

Současný zdravotní stav nomenklатурních kádrů je ve srovnání s celoarmádním průměrem lepší. S omezením zdravotního stavu I. a II. stupně je v nomenklaturě zařazeno 7,4 % (v celé armádě 13,6 %).

Vojenskoodborná úroveň nomenklатурních kádrů je následující: 73,2 % je absolventy vysokých vojenských škol, 13,3 % absolvovalo vysoké civilní školy a 97,1 % má školy zakončené maturitou. Současná úroveň vojenskoodborné připravenosti a všeobecného vzdělání vytváří potřebné předpoklady k zabezpečování všech úkolů bojové a politické přípravy vojsk.

Celkové závěry:

Analýza současného stavu kádrového zabezpečení velitelského sboru a zhodnocení jeho hlavních ukazatelů kvality, jak celoarmádně, tak i nomenklatury MNO ukazuje, že po provedené očiště došlo k třídně politickému zpevnění velitelského sboru, k určitým, méně důležitým změnám v některých ukazatelích jeho kvality a ke snížení početního naplnění. To je potvrzováno:

1. Velitelský sbor svými postoji a činností jak při významných politických událostech v životě naší společnosti, zejména v roce 1971, tak i dosaženými výsledky plnění úkolů bojové a politické přípravy i zabezpečování neustále bojové pohotovosti vojsk prokázal, že došlo k výraznému zpevnění jeho morálně politických kvalit na třídních a internacionálních principech a že jeho zásluhou stojí dnes ČSLA znovu pevně po boku všech bratrských armád zemí Varšavské smlouvy. Bylo toho dosaženo mimo jiné proto, že při očiště odešli z armády lidé nepevní a kolísaví, kteří při první náročné zkoušce neprokázali potřebně třídně politické a internacionální postoje, které by je oprávněovaly nadále setrvat v řadách velitelského sboru.

2. Odchodem propuštěných vojáků sa dále prohloubilo dlouhodobé nedoplnění velitelského sboru armády, zejména sboru důstojníků z povolání.

Z těchto celkových závěrů vyplývají pro práci s kádry v armádě některá poučení

major 13 (1,8 %), kapitán 1 (0,1 %), nadporučík 2 (0,3 %); Dĺžka vo funkcii: (od roku) 1971 – 191 (26,1 %), 1970 – 169 (23,1 %), 1969 – 219 (30 %), 1968 – 31 (4,2 %), 1967 – 37 (5,1 %), 1966 – 17 (2,3 %), 1965 – 10 (1,4 %), 1964 – 13 (1,8 %), 1963 – 13 (1,8 %), 1962 a skôr – 31 (4,2 %).

LA – leteckej armády.

i úkoly:

a) Doplnovat každoročně velitelský sbor armády potřebnými počty mladých lidí z řad vojáků základní služby i uchazečů z občanské mládeže. Zameřit se na třídně uvědomělé, straně oddané, morálně a charakterově pevné a zásadám proletářského internacionalismu oddané mladé kádry, které zařazovat postupně do funkcí v nomenklatuře MNO a do kádrových rezerv. Tím postupně přispívat i k řešení současné nepříznivé věkové skladby důstojnického sboru celé armády i nomenklaturních kádrů.

b) Všemi prostředky vojenského školství zabezpečit neustálý růst vojenskoodborné připravenosti i růst všeobecného vzdělání všech příslušníků velitelského sboru s důrazem na mladé důstojníky do 35 let, aby byli schopni kvalitně plnit stávající i budoucí úkoly bojové a politické přípravy vojsk.

c) Zvláštní pozornost věnovat těm příslušníkům velitelského sboru, kteří ztratili členství v KSČ a zůstali i nadále sloužit v armádě. Přísně individuálně sa zabývat těmi, kteří byli ze strany vyloučeni. Z nomenklatury ministra národní obrany postupně uvolňovat i důstojníky, kteří byli potrestáni stranickým trestem důtkou s výstrahou.

d) Věnovat i nadále trvalou pozornost řešení národnostní skladby velitelského sboru.

e) Pro další zkvalitnění a provádění perspektivní a plánovitě kádrové práce s velitelským sborem plně využít výsledků 3. řádného hodnocení.